

Вплив психофізіологічних властивостей на полімотиваційні тенденції авіаційних фахівців

У статті висвітлені результати теоретичного аналізу проблеми дослідження полімотиваційних тенденцій авіаційних працівників; аналіз засвідчив, що на формування полімотиваційних тенденцій впливають такі індивідуальні психофізіологічні особливості як сила процесів збудження та урівноваженість по силі, а чутливість, сила процесів гальмування та інші характеристики «слабкої» нервової системи мають обернено пропорційний характер впливу на полімотивацію працівників.

Як відомо, психологічна адаптація до діяльності в екстремальних умовах певною мірою залежить від характеру та вираженості мотивації – регуляторного процесу, який забезпечує управління діями для досягнення певної мети. Відомо, що до внутрішніх факторів, які впливають на прояв мотивації до видів діяльності відносяться властивості нервової системи особистості. До психофізіологічних особливостей вчені відносять характеристики, пов'язані з індивідуальними проявами окремих властивостей нервової системи особистості. Стабільність поведінки індивіда в певних ситуаціях – може бути першою ознакою того, що в його основі збережені природні властивості власної нервової системи. Вчені визначають, що серед природних індивідуально-типологічних властивостей особистості найбільш проявляються у цей час сила/слабкість (ступінь витривалості, працездатності нервової системи, її стійкість до різного роду навантажень) і рухливість/інертність (що характеризує швидкість зміни й швидкість протікання процесів збудження й гальмування у корі головного мозку) [1].

Вивчаючи поведінку авіаційних фахівців, можемо спостерігати, що вона визначається результатом дії двох чинників: особистісного та ситуаційного. Особистісний чинник розуміють як мотиваційні диспозиції особистості (потреби, мотиви, установки, цінності), ситуаційний чинник – це зовнішні умови, які складаються навколо фахівця, що виконує свою справу. Мотивація сприяє підвищенню розумової та фізичної працездатності, досягнення високих професійних результатів. Мотивація залежить від минулого досвіду та навчання, від соціальних, характерологічних і культурних факторів. Рівень мотивації визначається вибором мети, рівнем домагань, успіхом і неуспіхом в минулому, вибором когнітивного стилю спілкування [2, 3].

Як відомо, вперше термін «мотивація» в науку привніс у своїх працях А. Шопенгауер. На сьогодні більш глибоко цей термін розуміється різними вченими по-своєму. Так, мотивація за В. К. Вілюнасом – це сукупна система процесів, які відповідають за певні спонукання й діяльність особистості. Зокрема, К. К. Платонов вважав, що мотивація, як психічне явище є

сукупністю багатьох мотивів. На сьогодні багато вчених і практиків вважають, що професійну діяльність неможливо описати одним мотивом, натомість має місце сукупність мотивів, що отримало назву – полімотивація [1].

У сучасній науці і практиці більшість вчених і практиків говорять, що в професійних фахівців можуть проявлятися різні полімотиваційні тенденції, які залежать від індивідуально типологічних характеристик. Наприклад, якщо особистість має сильну або слабку, рухливу або інертну нервову систему, то у процесі особистісного зростання й соціалізації можуть (за різних умов життя, виховання, навчання тощо) виникнути різні психологічні риси особистості, зокрема, їх назвали полімотиваційними тенденціями. Так, для сильної нервової системи характерна висока працездатність, і, навпаки, для слабкої нервової системи характерна більш низька працездатність нервових процесів (клітин), вони можуть швидше виснажуватися. Такі й подібні властивості нервової системи мають відповідні прояви в діяльності та в поведінці людини. Полімотиваційна тенденція може проявлятися якнайменше в двох часових аспектах: лонгітудно онтогенетично, а також ситуативно, у відповідь на зміни умов зовнішнього і внутрішнього середовища [5].

На основі аналізу численних літературних джерел, можна дати уточнене і поглиблене визначення терміну «полімотиваційна тенденція» – це прагнення, спрямованість і схильність зберігати певний ієрархізований динамічний набір взаємновпливаючих і взаємодоповнюючих мотивів [1].

Діагностика полімотиваційних тенденцій в «Я-концепції» особистості за С.М. Петровим може засвідчити, які саме полімотиваційні тенденції домінують у певних фахівців: мотивація позитивного відношення до людей, мотивація неуникання проблем, мотивація індивідуалізації, егоцентрична мотивація, губристична мотивація як прагнення до досконалості, пугнічна мотивація, мотив досягнення успіху, мотив позитивного особистісного очікування тощо.

На сьогодні, аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідники отримують дані про те, що на формування полімотиваційних тенденцій впливають такі індивідуальні психофізіологічні особливості як сила процесів збудження та урівноваженість по силі, а чутливість, сила процесів гальмування та інші характеристики «слабкої» нервової системи мають обернено пропорційний характер впливу на полімотивацію працівників різних галузей.

Так до полімотиваційних тенденцій Горбачевський В.К. відносить: мотивацію досягнення: пізнавальний мотив, змагальний мотив, мотив досягнення успіху, внутрішній мотив, мотив значення результатів, мотив складності завдань; мотивацію відношення: мотив ініціативності, мотив самооцінки вольового зусилля, мотив самообілізації, мотив самооцінки особистісного потенціалу, мотив особистісного осмислення роботи, мотив позитивного особистісного очікування.

Також досить широкою палітрою мотивів окреслюються полімотиваційні тенденції в «Я-концепції» Петрова С.М., а саме:

- 1) акизитивна (матеріальна) мотивація, характеризує ставлення до матеріального благополуччя в житті;

- 2) оптимістична мотивація, виражає віру в краще, характеризується пасивним очікуванням благополуччя/неблагополуччя в житті, визначається як оптимістичний/песимістичний фаталізм;
- 3) комунікативна мотивація, виражає потребу в спілкуванні, у дружбі, вказує на ступінь спрямованості суб'єкта на взаємодію, комунікацію;
- 4) пізнавальна мотивація, виражає потребу в пізнанні, спрямованість на відкриття суб'єктивно нових знань, орієнтацію на все нове;
- 5) трудова мотивація, виражає потребу у діяльності, спрямованість на працю, орієнтацію на виконання поставленого завдання через подолання труднощів;
- 6) нормативна мотивація, виражає орієнтацію на дотримання групових і соціальних норм, свідчить про соціальну ідентифікацію, характеризує ступінь орієнтації індивіда на повинність, відповідальність, необхідність;
- 7) моральна мотивація, виражає орієнтацію індивіда на дотримання моральних норм, характеризує бажання жити по правді, по совісті, по справедливості, відноситься до духовної діяльності людини;
- 8) губристична мотивація, як прагнення до досконалості, характеризує орієнтацію на розвиток, потребу в досягненні, самовизначенні;
- 9) пугнічна мотивація, вказує на потребу в активному подоланні труднощів, прагнення боротися з життєвими обставинами, навіть якщо це пов'язано з певним ризиком;
- 10) мотивація прагнення до переваги, виражає потребу в повазі, авторитеті серед людей (престижна), у визнанні, успіху (глорична), у першості;
- 11) мотивація позитивного ставлення до людей, виражає орієнтацію на позитивне відношення до людей, віру в доброту людей;
- 12) мотивація уникнення неприємностей, виражає потребу в уникненні неприємностей із зовнішнім оточенням, погроз, небезпек;
- 13) мотивація індивідуалізації, виражає або бажання орієнтуватися на себе, або робити разом з іншими;
- 14) егоцентрична мотивація, виражає орієнтацію людини на себе, бажання думати про себе без шкоди для інших, або орієнтацію на інших, бажання думати про інших без шкоди для себе;
- 15) альтруїстична мотивація, виражає орієнтацію на інших, бажання думати про інших навіть на шкоду собі, або орієнтацію на себе, бажання думати про себе навіть на шкоду іншим.

Таким чином, на сьогодні, вчені й практики представили розроблені діагностики широкого кола характеристик переважаючих мотивів у людини. Отже, нам необхідно уточнити переважаючі полімотиваційні тенденції в фахівців авіаторів й перевірити результати на пілотах цивільної авіації, особливості яких буде висвітлено у наступних публікаціях.

Список літератури

1. Имедадзе Ю.В. (1984). Проблема полимотивации поведения / Ю.В. Имедадзе // Вопросы психологии, № 6, 87-94.
2. Маклаков Г.Ю. Метод комплексной оценки психофизиологических параметров человека в системе комплексной реабилитации профилактики

нарушений психоэмоционального состояния при его деятельности в экстремальных условиях / Матеріали Х міжнародної науково-технічної конференції «АВІА-2011». – Т. 4. – К.: НАУ, 2011. – С. 36.16-36.19.

3. O. Khokhlina, L. Pomytkina, O. Lych, S. Gorbenko, A. Kazak (2020). Psychological determinacy of communication styles of aviation industry students. IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering **918** 012175 IOP Publishing doi:10.1088/1757-899X/918/1/012175

<https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/918/1/012175/pdf>

4. Furman, O. Ye. Polimotyvatsiia – sponukalniy parametr innovatsiino-psykholohichnoho klimatu [Polymotivation - a motivating parameter innovation and psychological climate]. *Scientific Journal «ScienceRise»* №6/16 (11), 2015.

<https://doi.org/10.15587/2313-8416.2015.45049>